

بررسی آثار تحریم بر تولید و صادرات محصولات باغی

بخش اول: مروری بر آمار، شناسایی چالش ها و پیشنهادات

کمیسیون کشاورزی و صنایع غذایی

دبیرخانه کمیسیون های تخصصی

عنوان گزارش: بررسی آثار تحریم بر تولید و صادرات محصولات باغی بخش اول: مروری بر آمار، شناسایی چالش ها و پیشنهادات
کمیسیون: کشاورزی و صنایع غذایی
تهیه کننده: اشرف مرتضایی
اعضای کمیته پژوهشی دبیرخانه: مهدی تاجیک - هما شریفی - پریسا فتوحی - سمیرا روان خواه
ویراستار: پریسا فتوحی
انتشار: دبیرخانه کمیسیون های تخصصی اتاق ایران
شماره گزارش: ۱۷۹۷۱۲۶
پاییز ۹۷

فهرست مطالب

فهرست مطالب	۳
چکیده	۴
۱.مقدمه	۵
۲.مروری بر وضعیت تولید محصولات باغی	۶
۳.مروری بر وضعیت صادرات و بازارهای هدف محصولات باغی	۸
۴. هزینه خانوار، جایگاه میوه و سرانه مصرف خانوار	۱۶
۵. شاخص قیمت تولید کننده باغداری	۱۸
۶. چالش های تولید و صادرات محصولات باغی با توسعه تحریم ها	۱۹
۶,۱. افت صادرات	۱۹
۶,۲. افزایش هزینه واردات خصوصاً کالاهای اساسی	۲۰
۶,۳. کاهش کمی و کیفی تولیدات کشاورزی از جمله محصولات باغی	۲۱
۶,۴. چالش تنظیم بازار محصولات کشاورزی و مواد غذایی از جمله محصولات باغی	۲۲
۶,۵. چالش امنیت غذایی جامعه	۲۲
۷. پیشنهادات	۲۳
جمع بندی	۲۴
منابع و مأخذ	۲۵

چکیده

کشورهایی که مورد تحریم قرار می گیرند با مشکلات زیادی در بخش های مختلف اقتصادی از جمله کشاورزی مواجه می شوند، افزایش تورم و به دنبال آن افزایش قیمت کالاها، رکود تولید و افزایش بیکاری، کنترل واردات و صادرات و افزایش انحصارطلبی و کاهش درآمد های نفتی و بالطبع آن کاهش درآمد خانوار و نهایتاً امنیت غذایی جامعه را می تواند تحریم تهدید کند.

آنچه مشخص است از آثار مخرب تحریم های جدید با توجه به بی ثباتی و تلاطم اقتصادی کنونی نسبت به دور قبلی تحریم ها، تجربه ی عملی آمریکا از اجرای تحریم های قبلی و برنامه ریزی برای رفع نواقص تحریم های قبلی، عدم امکان و سختی دور زدن تحریم های اقتصادی در شرایط کنونی برای ایران، تلاش آمریکا برای ایجاد اجماع منطقه ای علیه ایران بسیار بیشتر از تحریم های قبلی خواهد بود اما بررسی روند و سوابق گذشته تولید، تجارت، قیمت و مصرف محصولات باغی در کنار پیش بینی چالش های آتی می تواند، علاوه بر ترسیم پیامدهای تحریم، افزایش شدت آثار تحریم با توجه به سستی زیرساخت های موجود و ناپایداری سیاست های اقتصادی دولت (نظیر سیاست های ارزی) را بیش از پیش نمایان کند، برخی از این آثار عبارتند از:

- افزایش قیمت کالاهای اساسی وارداتی؛
- کمبود نهاده های باکیفیت کشاورزی^۱؛
- افت صادرات برخی محصولات کشاورزی؛
- محدود شدن اکثریت بازارهای صادراتی محصولات کشاورزی به کشورهای منطقه؛
- افزایش هزینه های نهاده های کشاورزی وارداتی؛
- افت کیفیت تولیدات به دلیل عدم توفیق در واردات سموم با کیفیت بالا؛
- عدم دستیابی به اهداف مشخص شده برای تولیدات به دلیل موانع موجود در واردات بذر، نهال، سم و کود با کیفیت مورد نیاز؛
- موانع تامین تکنولوژی روز؛
- عدم توفیق در جذب سرمایه گذاری در بخش کشاورزی؛
- تهدید امنیت غذایی جامعه.

از جمله پیامدهای تحریم ها بر بخش کشاورزی و غذای کشور می باشند، که در مطالعه اولیه شناسایی و با نظر کارشناسان در نشست های تخصصی با حضور ذی نفعان و ذی نفوذان (نظیر: اتحادیه های نظیر اتحادیه باغداران ایران، انجمن آبمیوه و کنسانتره، انجمن پسته، انجمن صادرکنندگان میوه ایران، برخی صادرکنندگان محصولات باغی، مدیران باغبانی و توسعه صادرات وزارت جهاد کشاورزی، پژوهشگران این موضوع در موسسه پژوهش های اقتصادی کشاورزی، دفتر کشاورزی سازمان توسعه تجارت) بخش های مختلف زنجیره کشاورزی تشکیل شد، شناسایی و راهکارهایی مقابله با آن و کاهش آثار سوء آن در قالب این گزارش پیشنهاد شده است.

شایان ذکر است بررسی آثار تحریم بر تولید و تجارت محصولات باغی نیازمند وجود آمار و سوابق گذشته و آینده نگری با توجه به جمیع عوامل موثر بر تولید و تجارت محصولات باغی نظیر مولفه های کلان اقتصادی، شرایط آب و هوایی و روابط بین المللی می باشد که متأسفانه تاکنون مدیریت دانش در حوزه مربوطه وجود نداشته است.

^۱ بخش کشاورزی کشور در زمینه واردات بذر، اسپرم گاو، تخم مرغ نطفه دار و جوجه های یک روزه نیز به واردات وابسته است. در صورت سخت شدن دایره تحریم ها به ویژه در بخش مبادلات بانکی با مشکلاتی روبه رو خواهد شد.

۱. مقدمه

محصولات باغی یکی از مهم‌ترین محصولات کشاورزی در کشور می‌باشند. این محصولات تنها با داشتن ۱۵ درصد از سطح زیر کشت محصولات کشاورزی حدود نیمی از ارزش صادرات این محصولات را دارا می‌باشد و از سوی دیگر مقدار، تنوع تولید و همچنین ارزش غذایی محصولات تولیدی و به ویژه اقتصادی و جایگاه صادراتی آن دارای اهمیت زیادی می‌باشد.

ایران کشوری با چهار فصل و برخوردار از تنوع آب و هوایی، شرایط ویژه و اقلیمی است که همین عوامل باعث شده که تولید انواع محصولات باغبانی اعم از سردسیری، گرمسیری و معتدله در بیشتر مناطق ایران فراهم شود که از نظر تنوع محصول تولیدی در سطح دنیا کم‌نظیر است که می‌تواند علاوه بر تامین نیازهای داخلی ارزآوری بالایی برای کشور داشته باشند.

ایران در زمینه تولید برخی از محصولات باغبانی در سطح دنیا از جایگاه و رتبه بسیار خوبی برخوردار می‌باشد، به طوری که در زمینه برخی از محصولات رتبه اول و به طور کلی در بین ۱۰ کشور عمده تولیدکننده محصولات باغی در جهان می‌باشد،

ایران در تولید زعفران، پسته، انار، خرما، زردآلو، گردو، بادام، انجیر، فندق، سیب، مرکبات، انگور، هلو، شلیل و شفتالو در جهان در رتبه اول تا دهم می‌باشد.

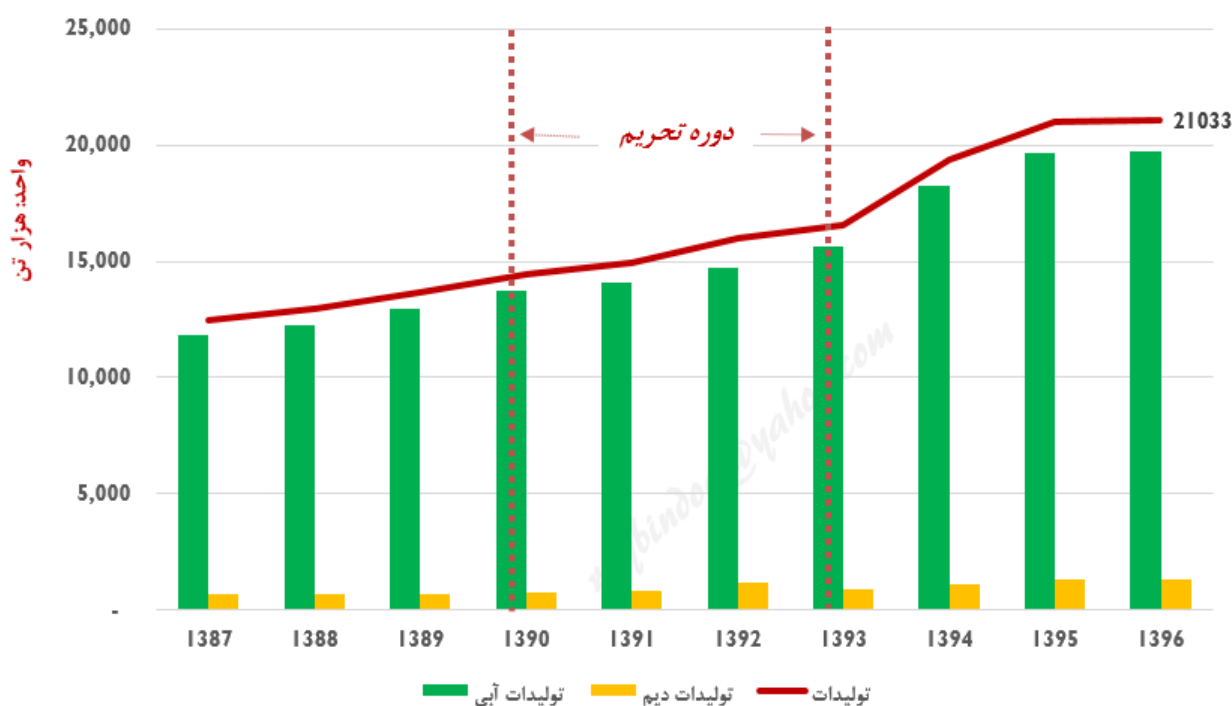
بنابراین با توجه به شاخص‌هایی نظیر اهمیت در تامین امنیت غذایی و افزایش صادرات غیرنفتی، اشتغال زایی و توسعه روستاها برنامه‌ریزی در جهت بررسی آثار تحریم و کاهش پیامدهای مخرب آن بر تولید و تجارت محصولات باغی، می‌تواند علاوه بر حفظ مزایای اقتصادی و تولید محصولات باغی و حفظ اشتغال، سبب جلوگیری کاهش صادرات شود.

در این گزارش مروری خواهد شد بر تولیدات باغی ایران در دهه گذشته و در دوره اوج تحریم‌های قبلی پرداخته و سپس به تشریح عملکرد بخش باغی در برنامه پنجم و اهداف برنامه ششم تولیدات باغی و وضعیت صادرات محصولات باغی در دهه اخیر و دوره اوج تحریم‌های قبلی خواهیم پرداخت.

در این گزارش همچنین هزینه خانوار و جایگاه میوه و تغییرات مصرف بررسی و به آخرین وضعیت شاخص قیمت تولیدکننده باغداری اشاره و در پایان ضمن دسته بندی چالش‌های شناسایی شده با توجه به سوابق تحریم در دوره گذشته، راهکارهای اولیه برای مواجهه با تحریم و نظرات کارشناسان در نشست تخصصی پیشنهاد شده است.

۲. مروری بر وضعیت تولید محصولات باغی

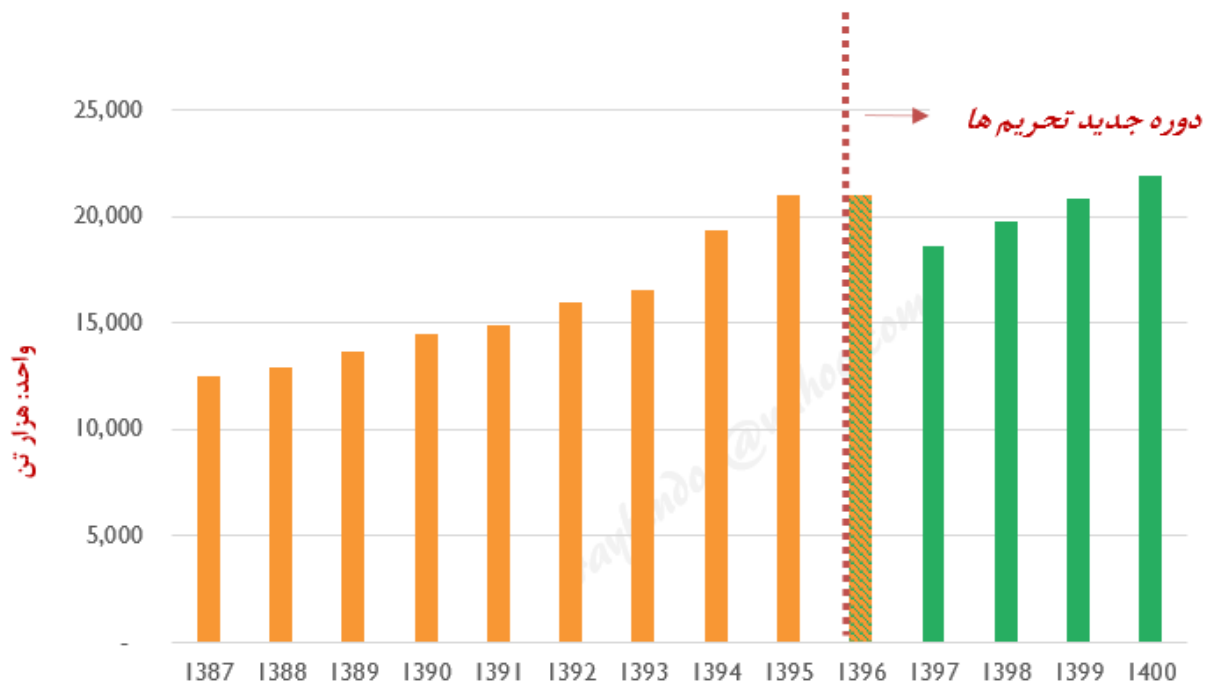
میزان تولیدات باغی با روند صعودی از ۱۲ میلیون و ۴۹۲ هزار تن در سال ۱۳۸۷ به ۱۴ میلیون و ۴۵۶ هزار تن در سال ۱۳۹۰ رسیده (رشد ۱۶ درصدی) و سپس با رشد ۱۴ درصدی با شروع تحریم ها میزان تولیدات به ۱۵ میلیون و ۹۵۶ هزار تن در سال ۱۳۹۳ رسیده و این رقم در سال ۱۳۹۶ بیش از به ۲۱ میلیون و ۳۳ هزار تن است.

نمودار ۱: میزان تولیدات باغی از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

ماخذ: سالنامه های آماری سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ و گزارش تولیدات باغی سال ۱۳۹۶ وزارت جهاد کشاورزی

بر اساس برنامه پنجم میزان تولیدات باغی می بایستی به ۲۹ میلیون و ۸۰۲ هزار تن می رسید که در سال ۱۳۹۳ این رقم تنها ۱۶ میلیون و ۵۲۰ هزار تن بود به عبارت دیگر تنها ۵۵ درصد از برنامه محقق شده بود. متوسط نرخ رشد محصولات باغی در برنامه پنجم ۱۲,۵ درصد و عملکرد آن ۵,۶٪ بوده است.

نمودار ۲: روند تولیدات باغی از ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۰

منابع: برنامه ششم و سالنامه های آماری وزارت جهاد کشاورزی

بر اساس برنامه ششم میزان تولیدات باغی در پایان برنامه می بایستی به ۲۱ میلیون و ۹۰۰ هزار تن برسد. همچنین ۴ هزار و ۶۰۰ هکتار در پایان برنامه ششم گلخانه جدید احداث شده باشد.

جدول ۱: اهداف کمی تولید محصولات باغبانی و احداث گلخانه های جدید در برنامه ششم

سالهای برنامه ششم					هدف کمی	
۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	واحد	عنوان
۲۱,۹	۲۰,۸	۱۹,۸	۱۸,۶	۱۷,۷	میلیون تن	تولید محصولات باغبانی
۴۶۰۰	۴۱۶۰	۳۲۶۰	۲۷۴۰	۲۰۰۰	هکتار	احداث گلخانه های جدید

ماخذ: برنامه ششم

۳. مروری بر وضعیت صادرات و بازارهای هدف محصولات باغی

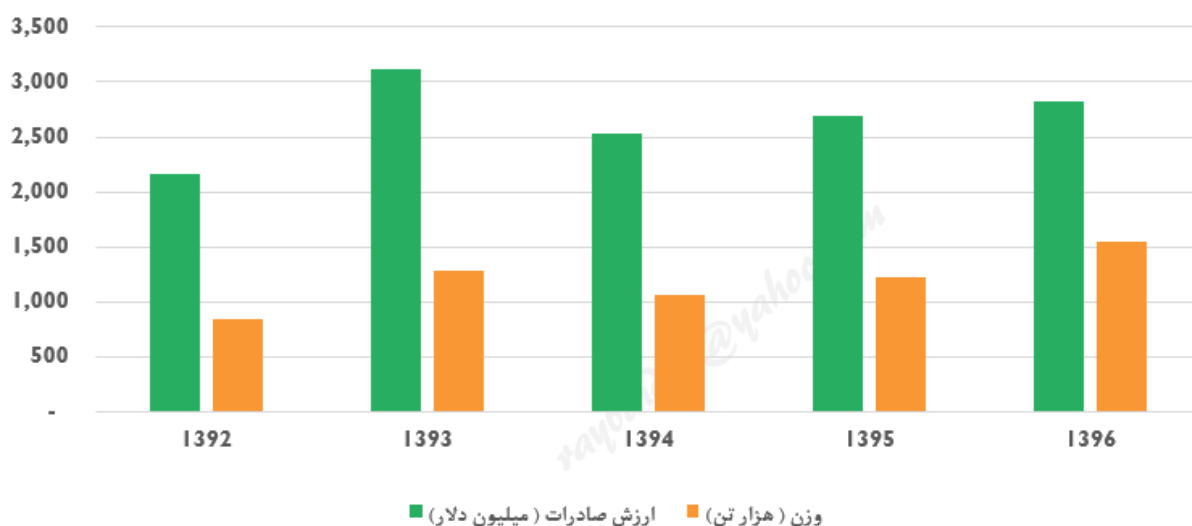
محصولات باغی سهم قابل توجهی در صادرات محصولات کشاورزی و غذایی کشور دارند، سهم صادرات محصولات باغی از صادرات بخش کشاورزی از ۴۱,۳ درصد سال ۱۳۹۳ به ۴۷,۴ درصد در سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است. در سال ۱۳۹۶ سهم محصولات باغی ۶ درصد از صادرات غیر نفتی کشور بوده، همین موضوع در کنار توسعه صادرات غیر نفتی و تنوع بخشی به آن اهمیت بررسی وضعیت صادرات این گروه را نشان می دهد.

صادرات محصول باغی صادرات محصولات باغی از ۸۴۰ هزار تن به ارزش ۲ میلیارد و ۱۵۸ میلیون دلار در سال ۱۳۹۲ به بیش از ۱ میلیون و ۵۴۹ هزار تن به ارزش ۲ میلیارد و ۸۲۲ میلیون دلار در سال ۱۳۹۶ رسیده است.

بیشترین ارزش صادرات محصولات باغی در پنج سال گذشته مربوط به سال ۱۳۹۳ بوده و رقم آن ۳ میلیارد و ۱۱۳ میلیون دلار می باشد.

در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ حدود ۴۸۴ هزار تن محصولات باغی به ارزش بیش از ۸۲۶ میلیون دلار (۶۲۴ خام و ۲۰۲ فرآورده) از کشور صادر شده که ۱۶ درصد وزنی و ۳۱ درصد ارزشی صادرات بخش کشاورزی و غذای کشور را تشکیل می دهد.

متوسط قیمت هر کیلو محصول باغی صادراتی در سال ۱۳۹۲ بیش از ۲ دلار و ۵۷ سنت بوده که این رقم با روند کاهشی در سال ۱۳۹۶ به عدد ۱ دلار و ۸۲ سنت رسیده است (در ۵ ماهه نخست سال ۱۳۹۷ این رقم کمتر از ۱ دلار ۷۱ سنت بوده است).

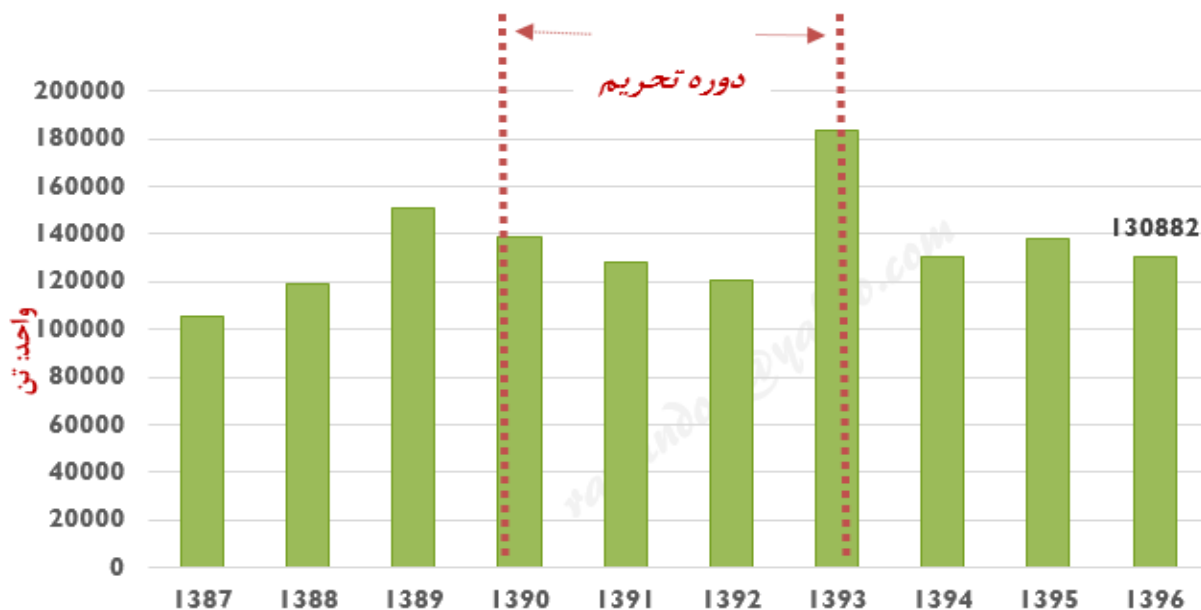
نمودار ۳: روند صادرات محصولات باغبانی در پنج سال اخیر (از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶)

منبع: داده های گمرک ج.ا.

در ادامه به بررسی صادرات محصولات منتخب باغی در ده سال اخیر با تمرکز بر دوره اوج تحریم های قبلی یعنی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ پرداخته می شود.

در ابتدا به بررسی صادرات پسته که بیش از ۴۰ درصد ارزش صادرات محصولات کشاورزی و غذایی کشور را تشکیل می دهد پرداخته می شود.

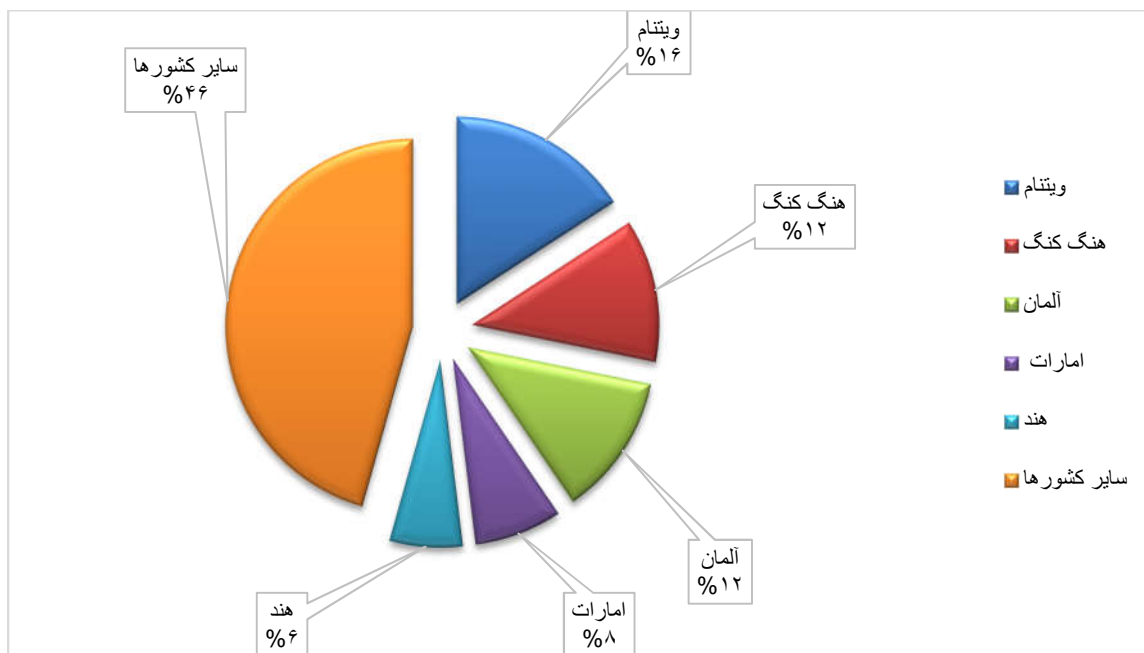
سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲؛ صادرات پسته از بیش از ۱۳۸ هزار تن در سال ۱۳۹۰ با روند کاهشی به کمتر از ۱۲۱ هزار تن در سال ۱۳۹۲ رسیده است. در نمودار زیر روند صادرات پسته از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۴: روند صادرات پسته از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.

همچنین مقاصد صادراتی اصلی پسته ایران عبارتند از ویتنام، هنگ کنگ، آلمان، امارات عربی متحده و هند (نمودار زیر). که می بایستی وضعیت صادرات پسته با توجه به موضع گیری سیاسی هر یک از این کشورها در مقابل ایران در دوره تحریم ها و شرایط محصول مربوطه بطور جامع بررسی شود.

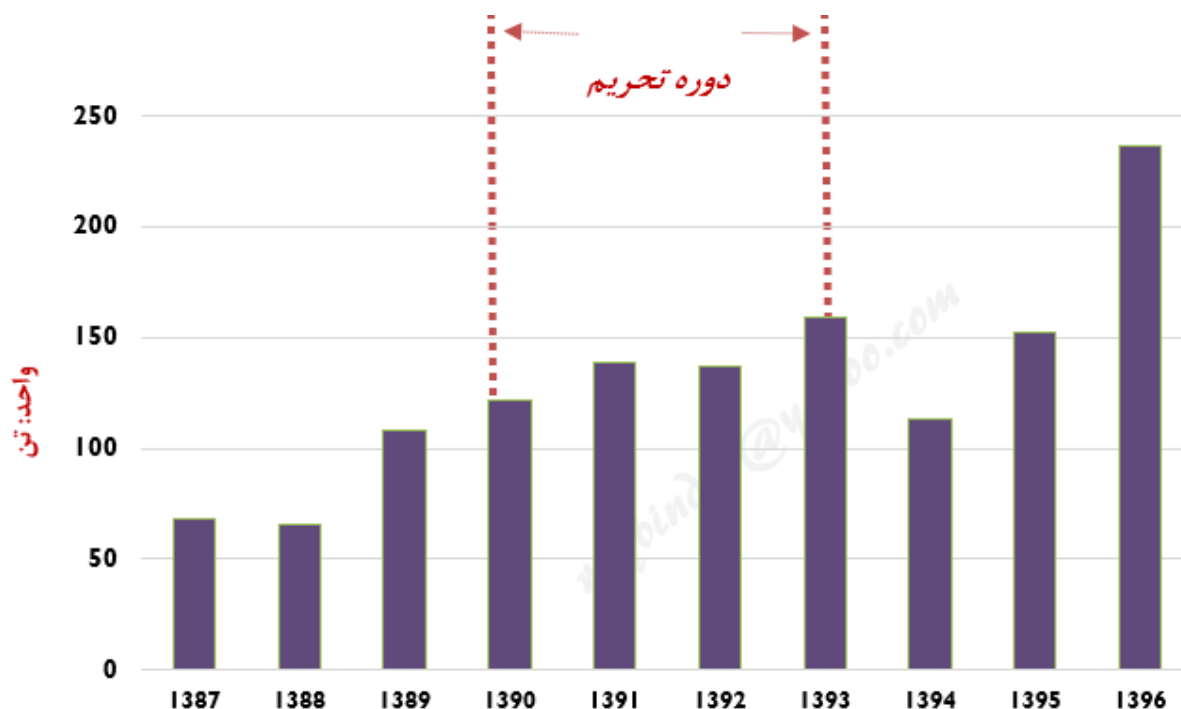
نمودار ۵: سهم ارزشی کشورها از صادرات پسته سال ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.

در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ بیش از ۲۴ هزار و ۴۶۵ تن پسته به ارزش ۲۲۰ میلیون و ۹۵۰ هزار دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۹ درصد وزنی و کمتر از ۱۲ درصد ارزشی افزایش یافته است.

زعفران دومین محصول باغی مهم ارزآور کشور می باشد که سهم ۱۲ درصدی از صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی سال ۱۳۹۶ را به خود اختصاص داده است.

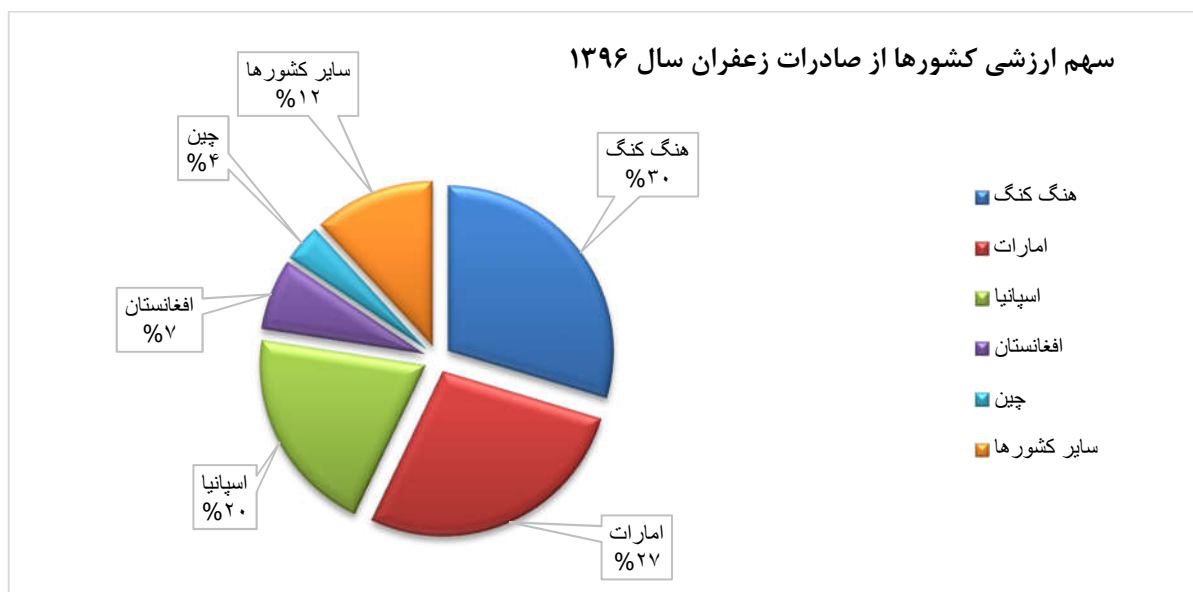
آمار گمرک ایران نشان می دهد در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ صادرات زعفران از ۱۲۲ تن در سال ۱۳۹۰ با نوسانات به ۱۵۹ تن در سال ۱۳۹۳ رسیده است. در نمودار زیر روند صادرات زعفران از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۶: روند صادرات زعفران از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.

بیشترین صادرات زعفران در دهه گذشته مربوط به سال ۱۳۹۶ و ۲۳۶ تن بوده است. همچنین مقاصد صادراتی اصلی زعفران کشور عبارتند از هنگ کنگ، امارات عربی متحده، اسپانیا، افغانستان و چین (نمودار زیر).

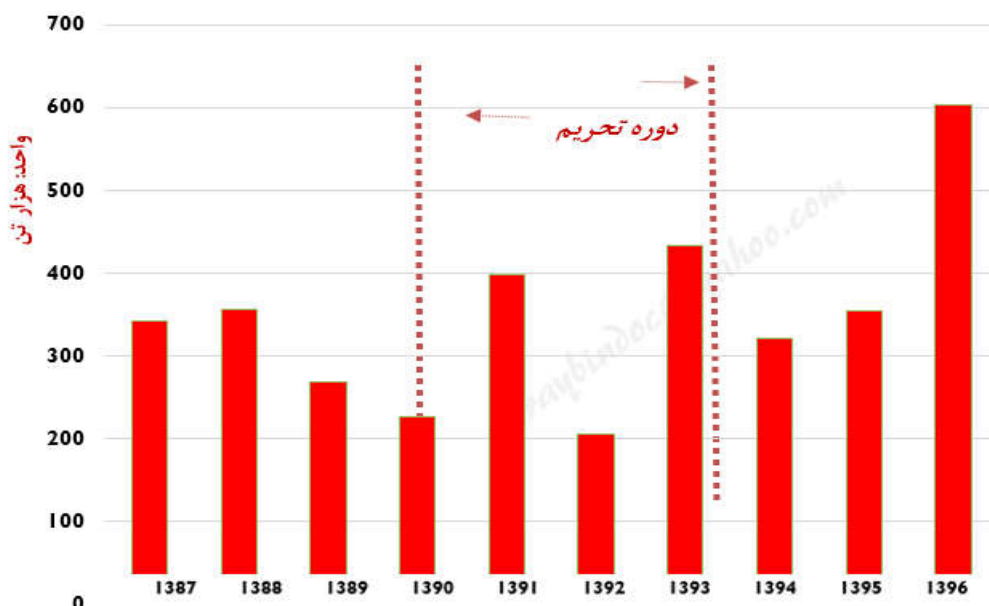

نمودار ۷: سهم ارزشی کشورها از صادرات زعفران سال ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.ا.

در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ حدود ۹۵,۸۳ تن زعفران به ارزش ۱۲۳ میلیون و ۷۳۰ هزار دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۰ درصد وزنی و ۳۹ درصد ارزشی افزایش یافته است.

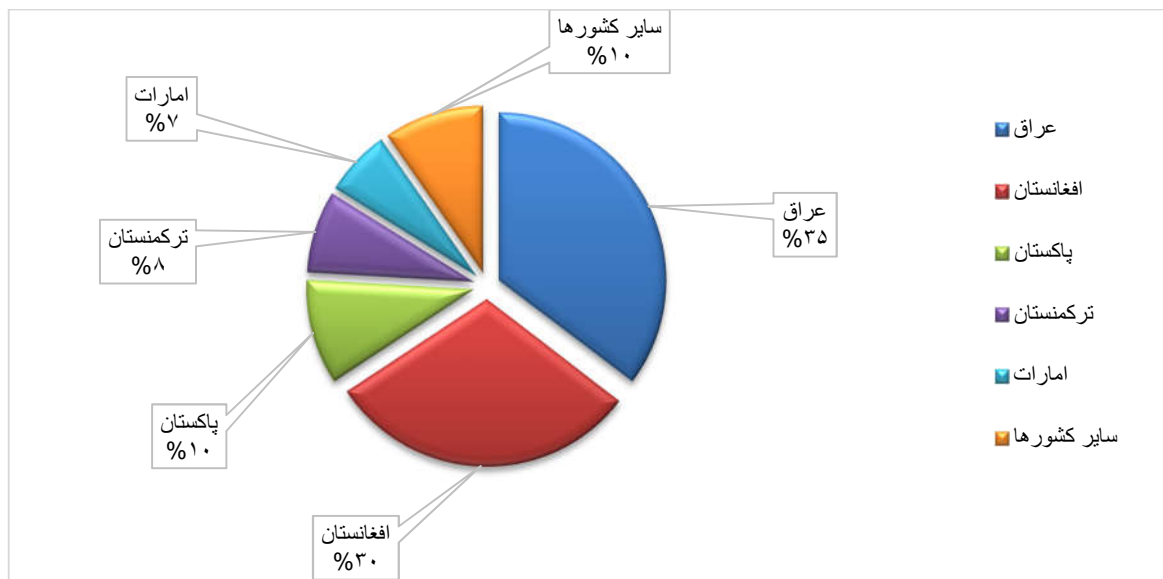
سیب سومین محصول صادراتی باغی کشور می باشد که سهم ارزشی حدود ۹ درصدی در سید صادرات محصولات کشاورزی و غذایی دارد. در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳؛ صادرات سیب از ۱۲۲ هزار تن در سال ۱۳۹۰ به ۳۹۹ هزار تن در سال ۱۳۹۱ افزایش و سپس به ۲۰۶ هزار تن در سال ۱۳۹۲ کاهش و مجدداً با رشد بیش از ۲ برابری به ۴۳۴ هزار تن در سال ۱۳۹۳ رسید. در نمودار زیر روند صادرات سیب از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۸: روند صادرات سیب از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.ا.

بیشترین صادرات سیب در دهه گذشته مربوط به سال ۱۳۹۶ و ۶۰۴ هزار تن بوده است. همچنین مقاصد صادراتی اصلی سیب در سال ۱۳۹۶ عبارتند از: عراق، افغانستان، پاکستان، ترکمنستان و امارات عربی متحده.

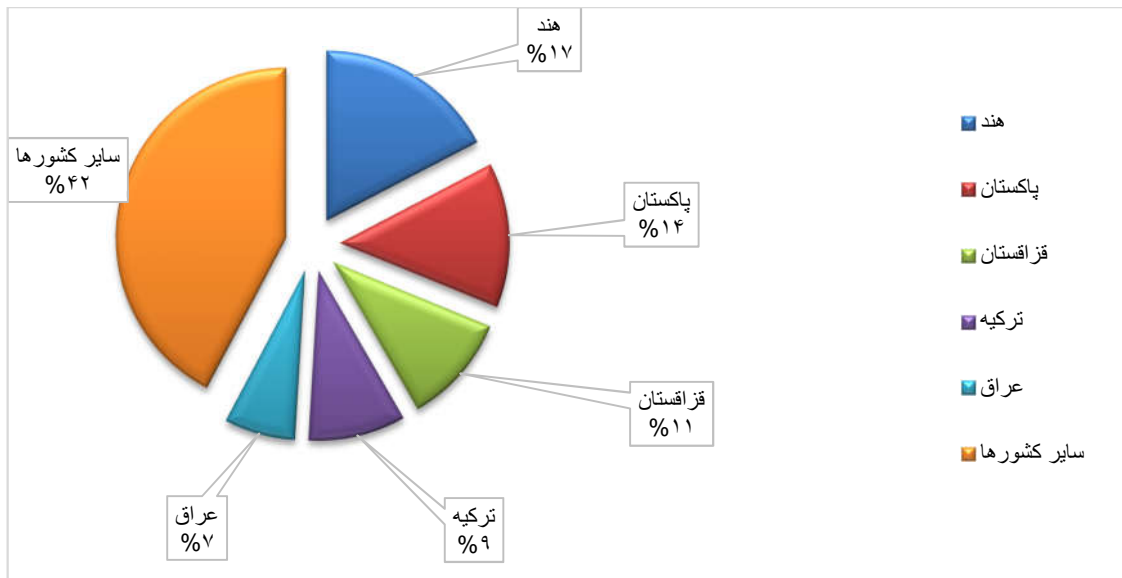
نمودار ۹: سهم ارزشی کشورها از صادرات سیب سال ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.ا.

در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ بیش از ۱۴۶ هزار تن سیب به ارزش ۶۸ میلیون و ۴۳۰ هزار دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد بسیار چشمگیری داشته است (به لحاظ وزنی بیش از ۴ برابر و به لحاظ ارزشی بیش از ۷ برابر افزایش داشته است). خرما از دیگر محصول مهم صادراتی باغی کشور می باشد که سهم ارزشی حدود ۹ درصدی در سبد صادرات محصولات کشاورزی و غذایی سال ۱۳۹۶ داشته است.

در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳؛ صادرات خرما از ۱۳۴ هزار تن در سال ۱۳۹۰ با روند افزایشی به بیش از ۱۶۷ هزار تن در سال ۱۳۹۳ افزایش یافت.

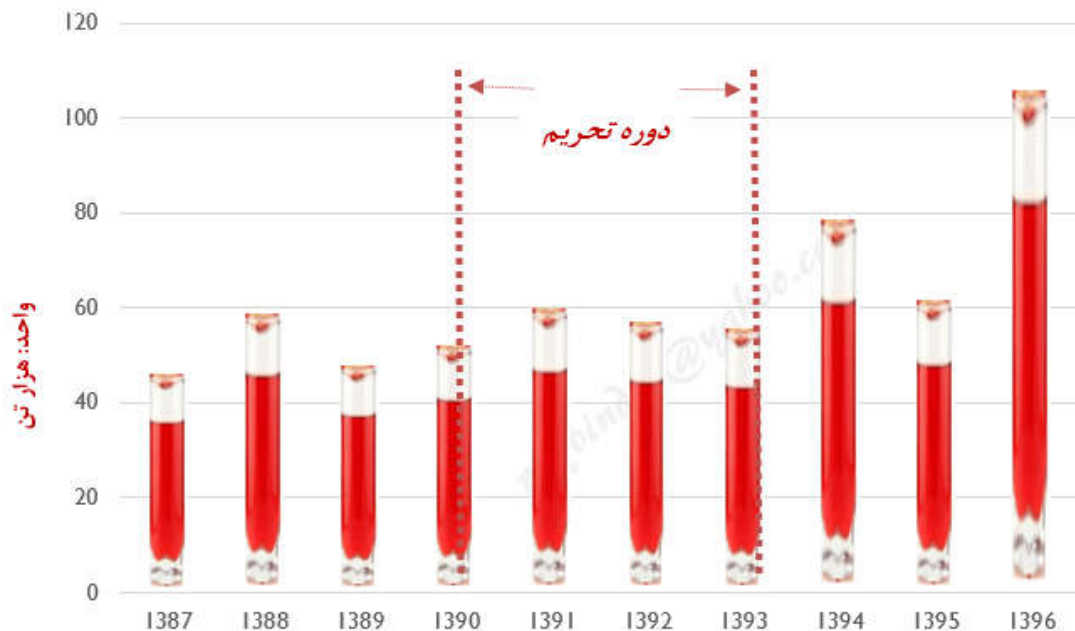
صادرات خرما در سال ۱۳۹۶ بیش از ۲۵۳ هزار تن به ارزش بیش از ۲۵۰ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۱ درصد به لحاظ وزنی و ۲۰ درصد به لحاظ ارزشی افزایش یافته است. مقاصد اصلی صادرات خرمای کشور هند، پاکستان، قزاقستان، ترکیه و عراق می باشند

نمودار ۱۰: سهم ارزشی کشورها از صادرات خرما سال ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.ا.

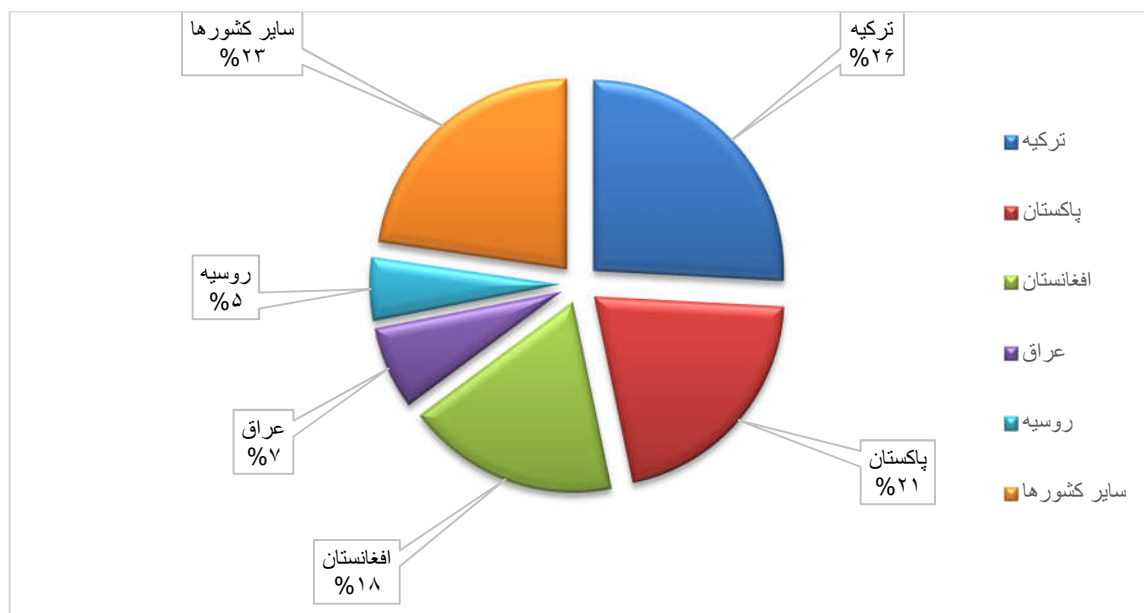
در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ بیش از ۹۴ هزار تن خرما به ارزش ۱۰۸ میلیون دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۶ درصد وزنی و ۳۰ درصد ارزشی افزایش یافته است. مهم ترین فرآورده باغی که ارزآوری بالایی دارد آلبمیوه و کنسانتره می باشد. در سال ۱۳۹۶ سهم ارزشی حدود ۵ درصدی در سبد صادرات محصولات کشاورزی و غذایی سال ۱۳۹۶ داشته است. در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳؛ صادرات آلبمیوه و کنسانتره از ۵۲ هزارتن در سال ۱۳۹۰ با نوسانات زیاد به ۵۵,۷ هزار تن در سال ۱۳۹۳ رسیده است. در نمودار زیر روند صادرات آلبمیوه و کنسانتره از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۱۱: روند صادرات سیب از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.ا.

بیشترین صادرات آرمیوه و کنسانتره در دهه گذشته مربوط به سال ۱۳۹۶ و ۱۰۶ هزارتن بوده است. همچنین مقاصد صادراتی اصلی این فرآورده کشور عبارتند از ترکیه، پاکستان، افغانستان، عراق و روسیه (نمودار زیر).

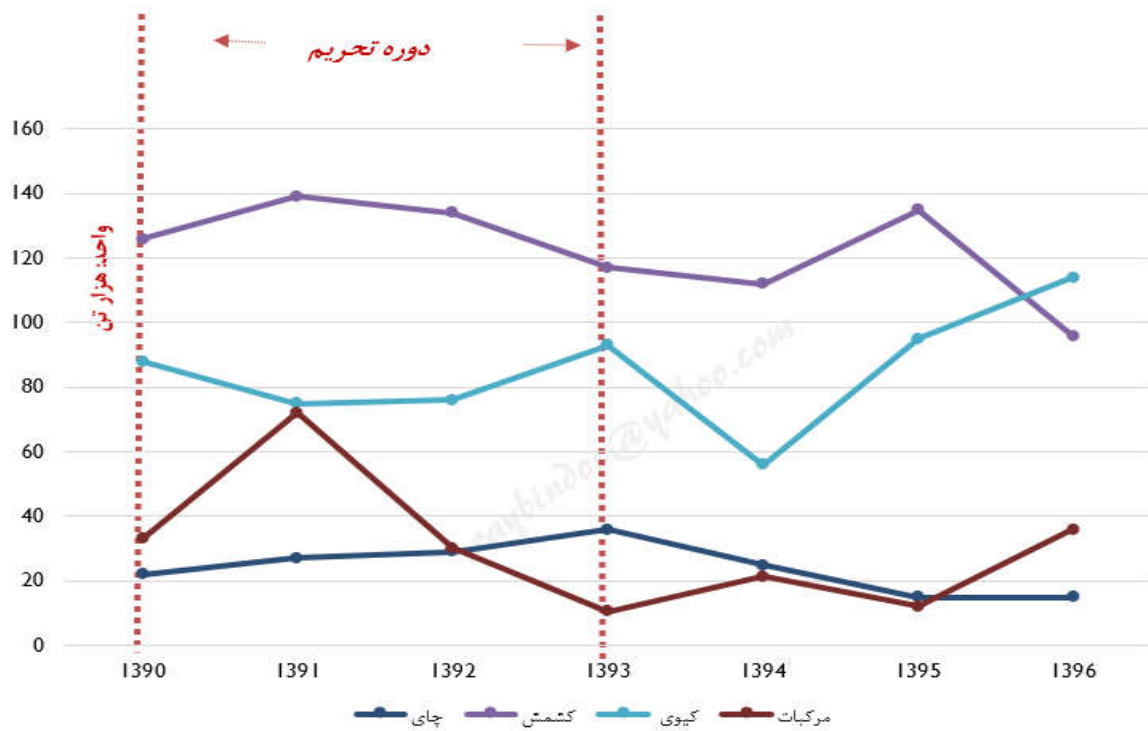

نمودار ۱۲: سهم ارزشی کشورها از صادرات آرمیوه و کنسانتره سال ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.

در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ حدود ۵۴,۶ هزار تن آرمیوه و کنسانتره به ارزش ۶۱ میلیون و ۶۲۷ هزار دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳۷ درصد وزنی و ۱۴ درصد ارزشی افزایش یافته است. در پایان این بخش روند صادرات کشمش، چای، کیوی و مرکبات به عنوان محصولات مهم باغی کشور به تصویر کشیده شده است. در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷:

- ۲۴,۲۳ هزار تن کشمش به ارزش ۳۲,۰۴ میلیون دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳۵ درصد وزنی و ۵۴ درصد ارزشی کاهش یافته است.
- ۲۹,۷۱ هزار تن کیوی به ارزش ۱۶,۵۱ میلیون دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۲۲ درصد وزنی و ۷۴ درصد ارزشی افزایش یافته است.
- ۸,۹۵ هزار تن چای به ارزش ۱۲ میلیون دلار از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۷۴ درصد وزنی و ۱۰۰ درصد ارزشی افزایش یافته است.

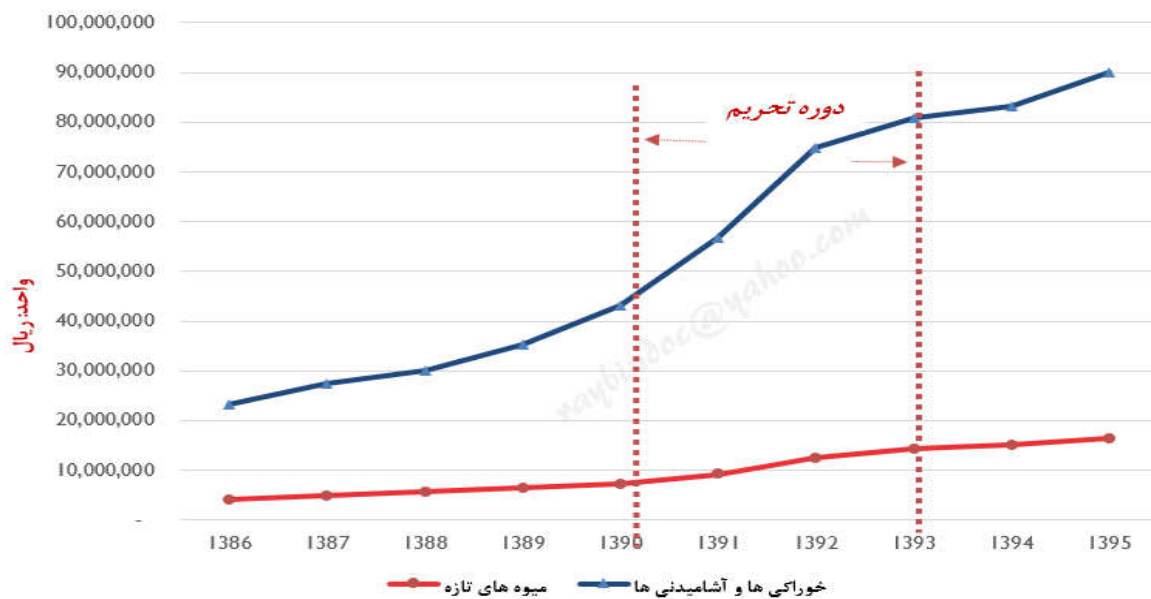
نمودار ۱۳: روند صادرات کشمش، چای، کیوی و مرکبات از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

منبع: داده های گمرک ج.ا.ا.

در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۰، صادرات مرکبات، کیوی و کشمش نوسان و چای روند صعودی داشته است. همانگونه که نمودار نشان می دهد صادرات کشمش از ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۶ نزولی بوده که در ۵ ماهه اول سال ۱۳۹۷ هم این روند کاهشی ادامه داشته است.

۴. هزینه خانوار، جایگاه میوه و سرانه مصرف خانوار

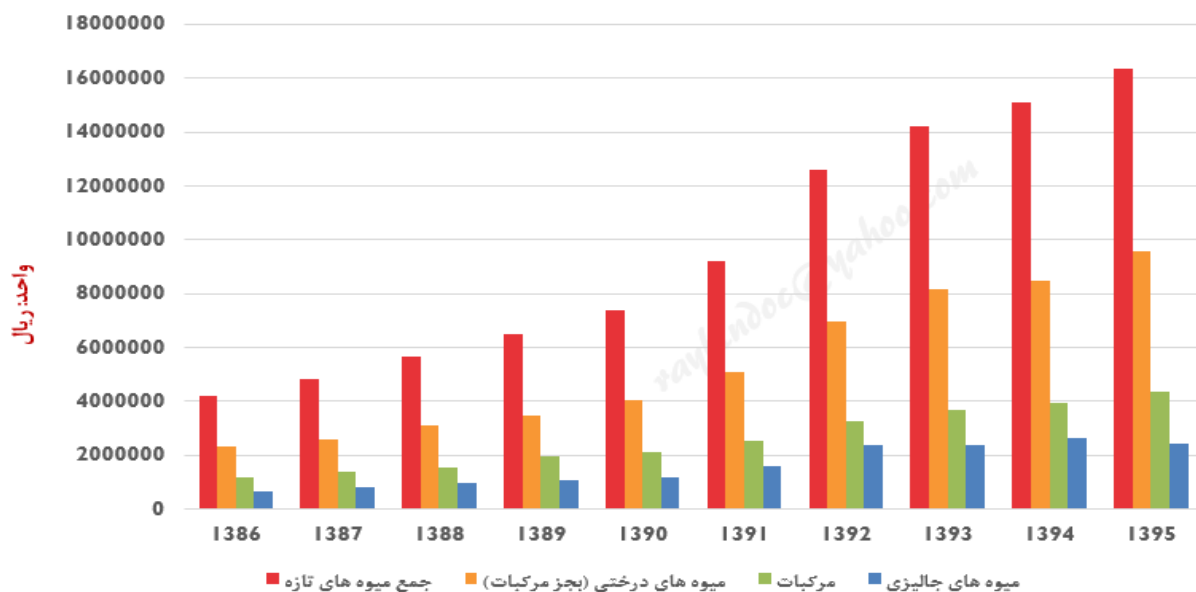
نکته مهم دیگر در زمان تحریم، موضوع امنیت غذایی خانوار است. در این بخش به بررسی هزینه های میوه در سبد غذایی خانوار در دهه اخیر پرداخته می شود. یکی از مسائل مهم در امنیت غذایی دریافت ناکافی میوه و سبزیجات است که از عوامل مهم خطر در بیماری های مزمن و غیرواگیر خانوار است. بنابراین لازمست تغییرات هزینه میوه خانوار در سال های گذشته این موضوع بررسی و با توجه به کاهش درآمد خانوار در اثر رکود اقتصادی و کاهش قیمت نفت و همچنین افزایش تورم محصولات باغی برای سال های آتی تدابیر ویژه اتخاذ شود. از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵؛ هزینه خوراکی خانوار از ۲۳ میلیون و ۱۸۸ هزار ریال به ۸۹ میلیون و ۹۷۵ هزار ریال رسیده به عبارت دیگر حدود ۳٫۹ برابر شده است. در این دوره هزینه میوه تازه خانوار از ۴ میلیون و ۲۰۲ هزار ریال به ۱۶ میلیون و ۳۴۲ هزار ریال رسیده یعنی ۳٫۹ برابر افزایش داشته است (نمودار ۱۴).

نمودار ۱۴: تغییرات هزینه خوراکی و آشامیدنی و میوه های تازه خانوار از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵

منابع: گزارشات نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی مربوط به سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶.

همچنین در نمودار زیر تغییرات هزینه انواع میوه در سبد خانوار از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵ به تصویر کشیده شده است. در این دوره بیشترین افزایش هزینه مربوط به میوه های درختی بجز مرکبات با افزایش بیش از ۴ برابری و کمترین افزایش هزینه مربوط به مرکبات با ۳٫۶ برابر افزایش هزینه در سبد خانوار شهری بوده است.

نمودار ۱۵: هزینه انواع میوه هر خانوار شهری از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵

منابع: گزارشات نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی مربوط به سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶.

برای واکاوی بیشتر موضوع در ادامه به بررسی سرانه مصرف میوه در دوره تحریم ها پرداخته می شود. البته آمارهای بسیار متفاوت و متناقض از سرانه مصرف میوه در جامعه وجود دارد. اما آنچه مشخص است سرانه مصرف میوه در دهک های آسیب پذیر بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

آمارها نشان می دهد، سرانه مصرف میوه در سبد خانوار سه دهک پایین جامعه در مناطق شهری از ۷۴ کیلوگرم در سال ۱۳۹۰ به ۶۶ کیلوگرم در سال ۱۳۹۲ کاهش یافته است. بطور متوسط در برنامه پنجم ۲,۷ درصد سرانه مصرف این سه دهک در خانوارهای شهری کاهش یافته است.

جدول ۲: سرانه مصرف میوه در سبد خانوار سه دهک پایین جامعه در مناطق شهری از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲

مناطق شهری				سال	رشد پنج ساله (درصد)
دهک سوم	دهک دوم	دهک اول	متوسط		
۱۱۳	۶۹	۳۷	۶۸	۱۳۸۸	۲,۷
۱۲۰	۷۴	۴۴	۷۴	۱۳۸۹	
۱۱۵	۷۵	۴۵	۷۴	۱۳۹۰	
۱۱۵	۶۹	۴۴	۷۱	۱۳۹۱	
۱۰۳	۶۶	۴۱	۶۶	۱۳۹۲	
-۹,۳	-۳,۱	۱۳,۳	-۲,۷		

منبع: گزارش تغییرات سبد مصرفی خانوار پس از اجرای سیاست هدفمندی یارانه ها، مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۹۵.

همچنین سرانه مصرف میوه در سبد خانوار سه دهک پایین جامعه در مناطق روستایی از ۶۴ کیلوگرم در سال ۱۳۹۰ به ۵۹ کیلوگرم در سال ۱۳۹۲ کاهش یافته است. در این دوره بطور متوسط در برنامه پنجم ۴,۷ درصد سرانه مصرف این سه دهک در خانوارهای شهری افزایش یافته است.

جدول ۳: سرانه مصرف میوه در سبد خانوار سه دهک پایین جامعه در مناطق روستایی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲

(کیلوگرم)

مناطق روستایی				سال	
گروه سه	گروه دو	گروه یک	متوسط		
۱۰۰	۵۴	۲۷	۵۷	۱۳۸۸	۱
۱۱۰	۶۰	۳۱	۶۳	۱۳۸۹	
۱۰۶	۶۳	۳۸	۶۴	۱۳۹۰	
۱۱۱	۶۱	۳۸	۶۵	۱۳۹۱	
۹۶	۵۹	۳۴	۵۹	۱۳۹۲	
-۴/۲	۹	۲۴/۴	۴/۷	رشد پنج ساله (درصد)	

منبع: گزارش تغییرات سبد مصرفی خانوار پس از اجرای سیاست هدفمندی یارانه ها، مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۹۵.

۵. شاخص قیمت تولید کننده باغداری

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران شاخص قیمت تولیدکننده یا متوسط قیمت هزینه های تولیدکننده بخش کشاورزی، در فصل بهار ۱۳۹۷، با ۱۰،۵ درصد افزایش نسبت به شاخص فصل قبل (۲۶۷،۲) به عدد ۲۹۵،۳ رسید. شاخص این بخش در فصل مورد بررسی نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱۶،۴ درصد افزایش نشان می دهد. درصد تغییرات میانگین شاخص قیمت تولیدکننده بخش کشاورزی در چهار فصل منتهی به فصل بهار سال ۱۳۹۷ نسبت به دوره مشابه سال قبل (نرخ تورم تولیدکننده بخش کشاورزی) معادل ۱۵،۳ درصد بوده که نسبت به تورم چهار فصل منتهی به فصل زمستان سال ۱۳۹۶ (۱۴،۹ درصد) افزایش داشته است.

شاخص زراعت و باغداری در فصل بهار سال ۱۳۹۷ برابر با ۳۰۸،۵ بوده که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱۴،۲ درصد و نسبت به زمستان ۱۳۹۶، ۵،۲ درصد افزایش یافته است. همچنین تورم سالانه شاخص تولیدکننده زراعت و باغداری (میزان تغییرات چهار فصل منتهی به فصل جاری نسبت به دوره مشابه سال قبل) نیز معادل ۱۶،۹ درصد بوده است.

شاخص میوه و میوه های آجیلی در فصل بهار سال ۱۳۹۷ برابر با ۳۷۴،۰ بوده که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۲۳،۱ درصد و نسبت به زمستان ۱۳۹۶، ۱،۵ درصد افزایش یافته است. همچنین تورم سالانه شاخص تولیدکننده میوه ها و میوه های آجیلی (میزان تغییرات چهار فصل منتهی به فصل جاری نسبت به دوره مشابه سال قبل) نیز معادل ۲۹،۱ درصد بوده است.

بنابراین انتظار می رود قیمت محصولات باغی با شتاب بیشتری نسبت به تورم در کشور در دوره های زمانی آتی افزایش یابد.

لازم به ذکر است تحریم موجب کاهش ارزش پول ملی و افزایش نرخ ارز می شود، در خصوص محصول باغی موارد زیر در اثر افزایش

نرخ ارز موجب افزایش قیمت تمام شده محصولات تولیدی می شود:

- افزایش نرخ ارز قیمت نهاده های این بخش کود و سم وارداتی و نهال را افزایش می دهد .
- به موازات افزایش قیمت اقلام وارداتی قیمت داخلی آن ها هم تحت تاثیر قرار می گیرند.
- افزایش هزینه های واردات نهاده موجب کاهش واردات نهاده های باکیفیت شده که همین عامل در افزایش هزینه های ضایعات خصوصاً در حین تولید موثر است.

۶. چالش های تولید و صادرات محصولات باغی با توسعه تحریم ها

در این بخش به شناسایی و دسته بندی چالش های تولید و صادرات محصولات باغی با توسعه تحریم ها با استفاده از سوابق تحریم های قبلی و نظرات مطرح شده در نشست تخصصی پرداخته شده است.

۶.۱. افت صادرات

علل اصلی افت صادرات محصولات باغی در سال های آتی عبارتند از:

▪ ابهامات و ناپایداری سیاست های ارزی و صادرات محصولات کشاورزی

مثال: در " دستورالعمل و ضوابط اجرایی رفع تعهد ارزی صادرکنندگان و برگشت ارز حاصل از صادرات کالا به چرخه اقتصادی کشور"^۳ مورخ ۱۳۹۷/۰۶/۱۸ بانک مرکزی در خصوص تعهدات ارزی صادرکنندگان بدون در نظر گرفتن شرایط

^۲ «دستورالعمل و ضوابط اجرایی رفع تعهد ارزی صادرکنندگان و برگشت ارز حاصل از صادرات کالا به چرخه اقتصادی کشور» را به دستگاه های ذیربط ابلاغ کرد. این دستورالعمل، پیرو نامه شماره ۹۷/۲۰۸۴۲۱ مورخ ۱۸ شهریور ماه ۹۷ و در راستای اجرایی کردن بند ۳ تصویب نامه شماره ۶۳۷۹۳/ت/۵۵۵۶۳۳ مورخ ۱۶ مرداد ماه ۹۷ هیأت وزیران موضوع «برگشت ارز حاصل از صادرات به چرخه اقتصادی کشور»، به شرح زیر اعلام می شود:

۱- گمرک ج. ا. ا. مکلف است همزمان با اظهار الکترونیک صادرات در پنجره واحد تجارت فرامرزی نسبت به اخذ سیستمی تعهد بازگشت ارز حاصل از صادرات از صادرکننده یا نماینده قانونی وی به شرح تعهدنامه پیوست اقدام کند.

۲- گمرک ج. ا. ا. موظف است اطلاعات پروانه های صادراتی موضوع بند (۱) را به صورت برخط و سیستمی به بانک مرکزی ج. ا. ا. ارسال کند.

تبصره: ارسال اطلاعات پروانه صادرات به بانک مرکزی توسط گمرک به منزله دریافت تعهدنامه موضوع بند «۱» از صادرکننده توسط گمرک ج. ا. ا. است.

۳- صادرکنندگان کالا مکلفند حداکثر ظرف مدت زمانی سه ماه از تاریخ صدور پروانه صادراتی گمرکی، حداقل ۹۵ درصد ارزش گمرکی کالای مندرج در پروانه صادراتی را به چرخه اقتصادی کشور بازگردانند و از طریق سامانه جامع تجارت به بانک مرکزی اظهار کنند. ۵ درصد باقی مانده به منظور تأمین هزینه هایی از قبیل بازاریابی، تبلیغات و دفاتر خارج از کشور و نظایر آن در اختیار صادرکننده خواهد بود.

تبصره: مصادیق بازگشت ارز حاصل از صادرات بیش از سه ماه توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت تعیین خواهد شد.

۴- نحوه بازگردانی ارز به چرخه اقتصادی کشور و رفع تعهد ارزی برابر مقررات و سیاست های بانک مرکزی می تواند به یک یا ترکیبی از شکل های زیر صورت گیرد:

الف- واردات خود در مقابل صادرات خود

ب- واردات اشخاص ثالث در مقابل صادرات

ج- پرداخت اقساط بدهی ارزی تسهیلات فاینانس، ریفاینانس و یوئانس خود

د- فروش ارز به بانکها و صرافی های مجاز

ه- سپرده گذاری ارزی نزد بانکها

تبصره: صادرکنندگان کالاهای پتروشیمی، فرآورده های پایه نفتی، میعانات گازی و کانی های فلزی صرفاً با تأیید مقام عالی وزارتخانه های ذیربط مجاز به استفاده از بندهای "الف" و "ب" خواهند بود.

۵- ارائه خدمات و تسهیلات به صادرکنندگان توسط تمام دستگاه های اجرائی منوط به رفع تعهد ارزی صادرکنندگان هستند.

منظور از خدمات و تسهیلات در دستگاه های اجرایی ذیربط به شرح ذیل است:

گمرک ج. ا. ا. عبارتند از مسیر سبز و فعالان مجاز اقتصادی

وزارت صنعت، معدن و تجارت عبارتند از تمدید کارت بازرگانی و جوایز و مشوق های صادراتی، سامانه اعتبارسنجی و رتبه بندی

وزارت امور اقتصاد و دارایی عبارت است از معافیت های مالیاتی

محصولات کشاورزی (فسادپذیری)، بازارهای هدف (فروش محصولات ایرانی به کشورهای مثل عراق و افغانستان به صورت ریالی انجام می شود)، شرایط فروش (نظیر قیمت فروش گاه تا ارسال محموله مشخص نیست)، زمان بازپرداخت (در بسیاری از موارد بیشتر از مهلت تعیین شده بانک مرکزی است و با توجه به مسائل بانکی موجود و افزایش مشکلات و هزینه های نقل و انتقالات در تحریم های جدید این زمان افزایش یافته است.)، قیمت های واقعی صادرات (قیمت های پایه صادراتی بالاتر از واقعیت می باشند) و شرایط رقبا (نظیر ترکیه در بازار عراق) موجب سردرگمی صادرکنندگان، فساد مواد غذایی و نهایتاً از دست رفتن بازارهای صادرات محصولات کشاورزی از جمله باغی شود.

- **عدم هماهنگی دستگاه های دخیل در صادرات:** طولانی بودن زمان صادرات و صدور مجوزها و محدودیت ها موجب از دست دادن بازارهای فعلی محصولات کشاورزی از جمله باغی خواهد شد. محدودیت در صادرات محصولات و فرآورده های کشاورزی مازاد بر نیاز از جمله محصولات باغی باعث عدم پایداری تولیدات این بخش در بلند مدت می شود.
 - **وابستگی عمده ارزآوری به چند قلم محدود** از محصولات باغی نظیر پسته، کشمش، زعفران، سیب و خرما (۷۷ درصد ارزش صادرات محصولات باغی در سال ۱۳۹۶ و بیش از یک سوم ارزش صادرات محصولات کشاورزی و غذایی کشور) می تواند بخش را دچار آسیب نماید.
 - **تحریم بسیاری بانک های جهانی** و در نتیجه محدودیت در برگشت وجوه حاصل از صادرات کالا؛
 - **عدم توفیق در حفظ برخی بازارهای صادراتی** بدلیل مناقشات سیاسی؛
 - **عدم رشد حمایت ها و شرایط تولید و صادرات متناسب** با رقبا (نظیر ترکیه)؛
 - **تورم بالای داخلی و افزایش قیمت تمام شده محصولات باغی و عدم رقابت پذیری؛**
 - **محدودیت در حضور تولیدکنندگان داخلی** در نمایشگاه های خارجی محصولات کشاورزی؛
 - **بروز مشکل در حمل و نقل دریایی** به دلیل تحریم کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و در نتیجه افزایش قیمت فروش هم برای واردات و هم برای صادرات محصول، به طوری که کشور مزیت نسبی صادرات برخی از محصولات را از دست می دهد.
- نکته: حجم بالای تولید محصولات باغی در مقطع زمانی کوتاه و عدم کشش بازارهای داخلی اهمیت حفظ بازارهای صادراتی را چند برابر می نماید.

۶.۲. افزایش هزینه واردات خصوصاً کالاهای اساسی

علل اصلی افزایش قیمت تمام شده کالاهای وارداتی خصوصاً اقلام خوراکی اساسی در سال های آتی عبارتند از:

- **ابهامات در تخصیص ارز به محصولات کشاورزی و غذایی:** سیاست های جدید ارزی و عدم هماهنگی دستگاه های دولتی باهم و عدم مشارکت بخش خصوصی بدون توجه به شرایط تحریمی پیش روی کشور و ذخایر استراتژیک کالاهای اساسی و نیاز کشور در سال های آتی موجب هدر رفت منابع ارزی کشور در قالب واردات کالاهای لوکس و غیره در سه ماهه اول سال ۱۳۹۷ شده و فرآیندهای دشوار ثبت سفارش و تخصیص ارز موجب کندی واردات این اقلام به کشور شده است. در کنار این موضوع دسته بندی های تخصیص ارز، ابهامات در قیمت گذاری کالا، تقاضای کاذب در جامعه موجب حساس تر شدن تامین به موقع آن ها شده است.
- **افزایش هزینه های تجارت به سبب:** تحریم سیستم بانکی، افزایش هزینه های حمل و نقل، افزایش هزینه های بیمه محموله ها و...

- سایر مشکلات نظیر: انجام خریدها به صورت نقدی، قراردادهای کوتاه مدت و عدم ثبات قیمت ها.

۶.۳. کاهش کمی و کیفی تولیدات کشاورزی از جمله محصولات باغی

علل اصلی کاهش کمی و کیفی تولیدات باغی در سال های آتی و افزایش ضایعات این بخش عبارتند از:

- مشکلات در تامین بذر، نهال، کود و سموم با کیفیت: علاوه بر مشکلات تحریم، محدودیت های داخلی نظیر عدم تخصیص به موقع ارز موجب خواهد شد نهاده های با کیفیت کشاورزی به موقع تامین نشده و با تشدید تحریم ها این امر مشکل تر شود.
- قیمت تمام شده محصولات باغی و عدم کشش بازار داخل و موانع صادرات موجب ناپایداری تولیدات خواهد شد.
- کاهش منابع برای توسعه محصولات باغی: به سبب تحریم ها منابع توسعه زیرساخت های تولید و تجارت محصولات باغی کاهش خواهد یافت و بنابراین طرح هایی نظیر نوسازی باغات سنتی، طرح های توسعه باغات کشور نظیر بهینه سازی روش های داشت و برداشت و پس از برداشت محصولات باغی؛ تجهیز و نوسازی ناوگان ماشینی و توسعه ظرفیت فرآوری در واحدهای بسته بندی و درجه بندی؛ احداث بارگاه، انبارهای بهداشتی، سردخانه و بهبود وضعیت حمل و نقل محصولات باغی محقق نخواهد شد.
- کاهش سرمایه گذاری در بخش باغبانی: بدلیل عدم استقبال سرمایه گذاری به دلایل نا امنی فضای کسب و کار و سایر مشکلاتی که ذکر شد، افزایش هزینه های تولیدات باغی و ایجاد گلخانه ها و غیر اقتصادی شدن برخی از طرح های توسعه بخش اتفاق خواهد افتاد.
- دشواری تامین تجهیزات و ماشین آلات مورد نیاز بخش باغبانی و تامین تکنولوژی روز

مشکلات در تامین تجهیزات و ماشین آلات کاشت، داشت و پس از برداشت محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی و همچنین تجهیزات آزمایشگاهی نظیر:

- محدودیت در تامین برخی ماشین آلات و تجهیزات کشاورزی، سازه ها و تجهیزات گلخانه ای؛
- محدودیت در امر نوسازی تجهیزات و ماشین آلات انرژی بر بخش کشاورزی در راستای اهداف طرح هدفمندسازی یارانه ها و قانون افزایش بهره وری بخش کشاورزی؛
- محدودیت در تامین و افزایش قیمت قطعات یدکی ماشین آلات کشاورزی (میزان وابستگی کشور حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد)؛
- افزایش قیمت مواد اولیه و قطعات یدکی واحدهای فرآوری محصولات کشاورزی؛
- افزایش هزینه تولید محصولاتی که در مراحل کاشت، داشت و برداشت متکی به ماشین های کشاورزی وارداتی هستند؛
- چالش در تامین برخی از مواد اولیه مورد نیاز صنایع خشکبار به علت وابستگی به واردات؛
- وابستگی به تامین بخشی از مواد اولیه بسته بندی برای صنایع تولیدکننده مواد بسته بندی؛
- محدودیت در تامین ادوات فنی مورد نیاز برای احداث باغات جدید به ویژه باغات متراکم؛
- محدودیت در احداث و تجهیز سردخانه های مدرن به منظور نگهداری و ذخیره سازی محصولات کشاورزی که می تواند نقش بسیار موثری در تنظیم بازار و کاهش آثار تورمی داشته باشد.
- محدودیت در توسعه و گسترش گلخانه های مدرن به دلیل تحریم؛
- محدودیت در تامین برخی از مواد، قطعات و دستگاه های آزمایشگاهی مورد نیاز برای انجام تحقیقات کشاورزی؛
- مواجهه با عدم امکان واردات تجهیزات فنی و آزمایشگاهی مورد نیاز بخش گیاه پزشکی؛

- جلوگیری از ورود دانش فنی مرتبط با زیربخش های مختلف کشاورزی از جمله باغی و بروز مشکل در دستیابی به فنون و روش های جدید تولید، فرآوری و ذخیره سازی محصولات؛

▪ سایر مشکلات (کشت فراسرزمینی: موانع ایجاد شده در تخصیص ارز مورد نیاز و بلا تکلیفی قیمت فروش محصولات حاصله از مشکلات این بخش می باشد).

۶.۴. چالش تنظیم بازار محصولات کشاورزی و مواد غذایی از جمله محصولات باغی

افزایش قیمت تمام شده محصولات باغی در کنار فشارهای قیمت گذاری از طرف سازمان حمایت و عدم توان تولیدکنندگان با قیمت های دستوری علاوه بر کاهش سطح تولیدات کالاهای اساسی در کنار کاهش قدرت خرید مردم و وجود تقاضاهای کاذب موجب نابسامانی بازار خواهد شد.

۶.۵. چالش امنیت غذایی جامعه

به سبب دشواری تامین سموم و کودهای با کیفیت و بی خطر و نبود عزم در بدنه دولت برای تامین به موقع آن و موانع داخلی و خارجی موجود بر سر راه بخش خصوصی از یک طرف و هزینه های بالای تامین سموم و کودهای بی خطر^۴ و عدم پیش بینی بودجه های لازم برای پوشش افزایش قیمت آن ها؛ در آینده ای نه چندان دور سموم و کودهای پرخطر موجب تولید محصولات باغی ناپایمن و بی کیفیت خواهند شد.

از سوی دیگر به سبب کمبود منابع مالی، قیمت تمام شده بالای تولیدات داخلی و مشکلات صادرات؛ نه تنها رقبت سرمایه گذاری و توسعه در بخش باغبانی کم خواهد شد بلکه در بلند مدت کاهش سقف تولیدات نیز بسیار محتمل است (منهای کمبود منابع آبی کشور و مشکلات تامین تجهیزات بروز برای بخش باغبانی).

همچنین کاهش درآمدهای نفتی دولت در کنار رکود اقتصادی و افزایش بیکاری و افزایش تورم در بخش های غیر خوراکی موجب کاهش توان خرید خوراکی خانوار از جمله محصولات باغی که کشش ناپذیر هستند خواهد شد. بنابراین پیش بینی می شود روند سرانه مصرف میوه در جامعه کاهش یافته و در نتیجه تهدیدی بر امنیت غذایی خانوار خواهد بود. به عبارت دیگر می توان گفت با روند کنونی کوچک شدن سفره خانوار و بی کیفیت شدن محتوای آن بسیار مخربتر از دوره تحریم های قبل خواهد بود.

^۴ پایین بودن کیفیت و استاندارد کود و سم وارداتی هم محصول هم تولید کننده و هم مصرف کننده را به خطر انداخته می اندازد.

۷. پیشنهادات

اگرچه نمی توان منکر آثار مخرب تحریم ها بر بخش های مختلف اقتصادی کشور از جمله کشاورزی با توجه به وابستگی در تامین نهاده هایی نظیر بذر، کود و سم، کالاهای اساسی و تجهیزات بروز کشاورزی؛ دامنه بازارهای هدف محدود به کشورهای آسیب پذیر همسایه و همسویی برخی از آن ها با تحریم های دور جدید شد اما برای کاهش آثار سوء آن بر تولید و تجارت محصولات باغی موارد زیر پیشنهاد^۵ می شود:

- شفاف سازی حمایت ها و سیاست ها در زنجیره کشاورزی خصوصاً نحوه تخصیص ارز توسط وزارت جهاد کشاورزی و نحوه اعطای مجوزها و تسهیلات این بخش.
- مستثنی نمودن بازگشت ارز حاصل از صادرات بخش کشاورزی و صنایع غذایی در سال ۱۳۹۷ و اصلاح آن با توجه به واقعیت های این بخش (فروش ریالی، مدت زمان طولانی بازگشت ارز، بالا بودن سایر هزینه های دلاری صادرات نظیر حمل و نقل از ۵ درصد پیش بینی شده در " دستورالعمل و ضوابط اجرایی رفع تعهد ارزی صادرکنندگان و برگشت ارز حاصل از صادرات کالا به چرخه اقتصادی کشور" و سایر موارد که در بخش ۶,۱ بطور کامل تشریح شده است).
- آسیب شناسی جامع تاثیرات تحریم بر بخش باغبانی به تفکیک محصولات منتخب و گروه بندی محصولات بر اساس درصد وابستگی به واردات و مشخص نمودن میزان تاثیرپذیری از آثار مستقیم و غیرمستقیم تحریم بر محصول
- تعیین تکلیف ارز مورد نیاز برای کشت فراسرزمینی و قیمت های فروش محصولات حاصله متناسب با قیمت ارز مورد استفاده
- اولویت بندی محصولات باغی و نحوه حمایت متناسب با آن
- برنامه ریزی جامع برای تنظیم بازار محصولات باغی با شرایط واقعی کشور و محدودیت های موجود و رصد و پایش مستمر و هوشمندانه تولید، بازار و تجارت محصولات باغی همزمان با هم و متغیرهای مهم آن
- تعیین نوع و میزان کود مورد نیاز خاک در مناطق و شرایط مختلف کشاورزی و همچنین سموم مورد نیاز و تسهیل و تخصیص ارز مورد نیاز واردات کود و سموم کم خطر با همکاری بخش خصوصی
- ممنوعیت صادرات هر گونه اقلام کود از طریق بازارچه های مرزی مشترک و یا سایر مبادی ورودی و خروجی
- حمایت از بخش خصوصی در جهت تولید کودهای اختصاصی مورد نیاز زیربخش باغبانی
- برنامه ریزی و سرمایه گذاری لازم در اسرع وقت برای تسهیل ورود تکنولوژی تولید تجهیزات و ابزارآلات آبیاری و زهکشی، روش های نوین آبیاری و آبیاری تحت فشار
- افزایش بهره‌وری از منابع و عوامل تولید و کاهش ضایعات در زنجیره محصولات باغی
- پیش بینی بسته حمایتی قابل اجرا و موثر (کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت) با توجه به شرایط خاص حاکم بر تولید
- بسته حمایت از اقشار آسیب پذیر

^۵ سایر راهکارها متناسب با منابع مالی و آب و خاک کشور می بایستی در اولویت قرار گیرند نظیر:

- تدوین و اعمال استانداردهای جهانی در تولید محصولات باغی متناسب با بازارهای صادراتی
- ایجاد و حمایت از توسعه زنجیره های تولید و تجارت محصولات باغی
- تامین و توسعه زیرساخت های صادرات محصولات باغی

جمع بندی

اهمیت امنیت غذایی و توسعه تولید و تجارت محصولات باغی بر کسی پوشیده نیست و برای کاهش آثار مخرب تحریم می‌بایستی ساختار سیاست های دولت خصوصاً سیاست های ارزی، تنظیم بازار و سایر مداخلات دولت به سرعت بازنگری و با توجه به مهلت کم باقیمانده برای شروع دور جدید تحریم ها شرایط تامین نهاده های کشاورزی و کالاهای اساسی تسهیل و زیرساخت‌های تجارت محصولات کشاورزی در اسرع وقت مطابق نظر فعالان بخش و نیاز بخش مهیا شود.

در این گزارش تلاش شد، خلاصه‌ای از وضعیت تولید و صادرات محصولات باغی با تحلیل آمار یک دهه گذشته ارائه و به روندهای تهدید کاهش قدرت خرید واقعی مردم و گسترش فقر اشاره و در پایان بر اساس نظرات فعالان بخش و یافته های تحقیق چالش های تولید و تجارت محصولات باغی نظیر افت صادرات، افزایش قیمت تمام شده واردات خصوصاً کالاهای اساسی، کاهش کمی و کیفی تولیدات باغی، چالش تنظیم بازار به سبب نابسامانی های وجود در عرضه و تقاضا و نهایتاً تهدید امنیت غذایی جامعه با مصادیق مربوطه شناسایی شد. و در پایان پیشنهادات بخش خصوصی برای کاهش آثار مخرب تحریم بر تولید و تجارت محصولات باغی ارائه شد. مستثنی نمودن بازگشت ارز حاصل از صادرات بخش کشاورزی و صنایع غذایی در سال ۱۳۹۷ و اصلاح "دستورالعمل و ضوابط اجرایی رفع تعهد ارزی صادرکنندگان و برگشت ارز حاصل از صادرات کالا به چرخه اقتصادی کشور" با توجه به واقعیت های این بخش (فروش ریالی، مدت زمان طولانی بازگشت ارز، ضایعات بدلیل فساد)؛ شفافیت تخصیص ارز، مجوزها و تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی؛ تسهیل سریع فرآیندهای ثبت سفارش و ترخیص نهاده های کشاورزی نظیر بذر، کود و سم، محصولات کشاورزی و تجهیزات مربوطه و پیش بینی بسته حمایت از اقشار آسیب پذیر از مهم ترین پیشنهادات بود.

منابع و مآخذ

۱. سالنامه های آماری وزارت جهاد کشاورزی از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵
۲. داده های گمرک ایران مربوط به سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶
۳. گزارش شاخص قیمت تولیدکننده زراعت، باغداری و دامداری سنتی فصل بهار ۱۳۹۷؛ مرکز آمار ایران.
۴. گزارشات نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی مربوط به سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶.
۵. گزارش تغییرات سبد مصرفی خانوار پس از اجرای سیاست هدفمندی یارانه ها، مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۹۵.
۶. گزارش تحلیل تولید و تجارت محصولات باغی در دهه گذشته، کمیسیون کشاورزی، آب و صنایع غذایی اتاق تهران، اشرف مرتضایی، خرداد ۱۳۹۷.
۷. گزارش چالش های زنجیره کشاورزی در ایران با توسعه تحریم ها، اشرف مرتضایی، اتاق بازرگانی ایران، تیر ماه ۱۳۹۶.
۸. گزارش بررسی عملکرد حوزه کشاورزی و صنایع غذایی در برنامه پنجم و پیشنهادات برای برنامه ششم، اتاق بازرگانی تهران، آذر ماه ۱۳۹۴.
۹. قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران.
۱۰. چکیده گزارش آثار تحریم بر بخش کشاورزی، مهندس رادفر، معاونت باغبانی وزارت جهاد کشاورزی، ارائه شده در نشست ۲۰ شهریورماه ۱۳۹۷.
۱۱. تحلیل عملکرد زیربخش باغبانی در سال ۱۳۹۳_۱۳۹۴، فردین حقانی، موسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، ۱۳۹۶.
۱۲. بررسی تحریم های اقتصادی بر رشد بخش کشاورزی از مسیر بی ثباتی نرخ ارز، نسیمه زارعی، کنفرانس بین المللی اقتصاد در شرایط تحریم، ۱۳۹۲.
۱۳. گزارش تحریم و بخش کشاورزی: با تاکید بر بخش باغبانی، فاطمه پاسبان، موسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، شهریورماه ۱۳۹۷.
۱۴. نظرات مطرح شده در نشست کارشناسی بررسی آثار تحریم بر تولید و تجارت محصولات باغی؛ اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۲۰ شهریورماه ۱۳۹۷.